

Ю. Л. Масленніковавикладач хорового диригування
Луцького педагогічного коледжу

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ

У статті розглядаються проблеми формування професійної культури, художнього мислення педагога-музиканта; здійснюється аналіз проблем викладання хорового диригування; досліджуються різні аспекти підготовки викладача музичних дисциплін (з урахуванням специфіки його професійної діяльності); окреслено пріоритетні завдання курсової перепідготовки (як структурної ланки післядипломної освіти). Дослідження полягає в систематизації та узагальненні сучасних даних, що стосуються оптимізації музично-педагогічної діяльності зі сторони викладача в художньо-естетичному та національно-розвивальному навчанні молоді. Наголошується на тому, що перший етап навчання студентів музичному мистецтву є особливим періодом у творчому житті, де створюється свого роду творчий фундамент, на базі якого формується ставлення до музики як до мистецтва, який сприяє естетичній насолоді. Пояснюється саме чому така величезна роль викладача музичного мистецтва у процесі формування духовного багатства, зростанні культурного рівня молоді. Сучасний аналіз навчального процесу та численних досліджень показав, що саме педагоги-музиканти нерозривно пов'язані з естетичним вихованням, учать умінню бачити, розуміти, правильно оцінювати прекрасне, трансформувати його у навколишню дійсність. Також у статті описуються основні підходи, завдання, принципи, методичні системи з метою підвищення кваліфікації викладача музичних дисциплін. Підкреслено особливе значення підвищення кваліфікації педагога для викладання в педагогічному коледжі, пояснено чому деякі викладачі музичних дисциплін не є готовими до здійснення педагогічної діяльності, націленої на організацію ціннісно-змістової взаємодії молоді зі світом музики. Зазначено, що сьогодні в державі мало уваги приділяється питанням післядипломної підготовки викладачів музичних дисциплін.

Ключові слова: післядипломна підготовка, викладання хорового диригування, художньо-образне мислення, підвищення кваліфікації, музичне мистецтво, культура, засоби виховання, музика.

Постановка проблеми. Проблема професіоналізму педагога хорового диригування полягає як у базовій вищій освіті, так і в післядипломній, особливо в системі підвищення кваліфікації. Робота в цій сфері передбачає створення умов для постійного оновлення і вдосконалення професійної компетентності педагога-викладача музичних дисциплін. Завдання підвищення професійного рівня спеціаліста визначено в Законі України «Про освіту» і науково обґрунтовано в «Концепції підвищення кваліфікації педагогічних кадрів».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійній діяльності вчителя і проблемам підвищення його кваліфікації присвячено роботи Н. Бордовської, З. Василюк, С. Змії, І. Зязюна, І. Колесникової, В. Кричевським, Н. Кузьміною, Ю. Кулюткіною, М. Лобановою, Б. Любимовою, А. Марковою, В. Сластьоною, Е. Трящиною та інших авторів. У роботах висувається така низка понять (які характеризують якість професійної діяльності педагога), як «професійна кваліфікація», «професійна компетентність», «професійна культура», «педагогічна майстерність», «педагогічна культура». Аналіз трактувань цих понять дозволяє зробити висновок про те, що більшість авторів розглядають професіоналізм учителя на основі функціонально-діяльнісного підходу (і

його варіантів). Інший підхід до проблеми пояснює духовний, особистісний, індивідуальний, креативний компоненти структури професіоналізму педагога розглядаються в роботах рідше. Однак актуальність цього підходу визначена низкою дослідників у зв'язку з гуманізацією процесу освіти, це простежується у працях таких авторів: І. Алексашиної, В. Воронцової, Л. Горбунової.

Проблема індивідуалізації діяльності педагога піднімається в роботах А. Бударного, Є. Гусинського, С. Рабунського, В. Серікова. У ній виділені аспекти стереотипного і стандартизованого мислення як феномена культури ХХ століття (М. Бердяєв, П. Сорокін та ін.). Проблеми підвищення кваліфікації вчителів музики в системі безперервної освіти порушуються в дослідженнях В. Горяєва, Л. Дуганова, Т. Зятяміной, А. Копилової, Т. Челишева та ін.

Мета статті – дослідити процес удосконалення професійної підготовки вчителя музики в системі підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Освіта та навчання мають здійснюватися протягом усього життя, включаючи всі навички і галузі знання, використовувати будь-які можливі засоби, і давати людям можливість повного розвитку особистості. Процеси утворення і навчання, в яких під час свого

життя беруть участь діти, молодь і дорослі різного віку, мають розглядатися як єдине ціле [2, с. 29].

Поглиблення розуміння сутності безперервної освіти відображено в Конвенції про технічну та професійну освіту, прийнятої Генеральною конференцією ООН з питань освіти, науки і культури [2, с. 43]. Аналізуючи зміст безперервної освіти, багато науковців наполягають на необхідності його переорієнтації з відтворення зразків минулого досвіду на освоєння методів перетворення дійсності, оволодіння засобами і методами самоосвіти. У системі безперервної музичної освіти викладач хорового диригування стає активним суб'єктом освітнього процесу. Безперервна освіта трактується як педагогічна система, що розуміється у вигляді цілісної сукупності шляхів, засобів, способів і форм придбання, поглиблення і розширення базової освіти, соціальної зрілості та професійної компетентності.

Як показує аналіз джерел, проблема підвищення кваліфікації викладачів хорового диригування та викладачів музичних дисциплін загалом, в Україні позначилася досить гостро на межі XIX–XX ст. На початку XX століття А. Мусин-Пушкін [6] зазначав, що погана підготовка викладачів хорового диригування є не в теоретичному аспекті (у навчальних закладах), а в методичному, практичному плані. А без цієї підготовки викладання набуває «крайньої сухості та млявості».

Однак спеціально організованих освітніх структур, які здійснюють систематичну післядипломну освіта педагогів, котрі займаються питанням підвищення кваліфікації (як і сам термін), не існувало. Робота в цьому напрямі велася самостійно групами педагогів-активістів, діячами науки і культури. Формами такої роботи були самоосвіта, гурткова діяльність творчої інтелігенції, робота в коледжівських та університетських корпораціях, видавнича та літературна діяльність. Тенденція поставити перепідготовку кадрів на суспільну основу робилася на початку XX століття на земських курсах і в роботі педагогічних з'їздах. Професійне вдосконалення педагогів музичних дисциплін та педагогів хорового диригування здійснювалося в межах тих же тенденцій. Громадські організації проводили практикуми, семінари та інші заходи в цілях розвитку науково-теоретичного і практичного потенціалу педагогів [1].

Система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів (як суспільний інститут) створюється в радянський період. «Навчання в системі підвищення кваліфікації з моменту її створення традиційно виконувало компенсаторні й адаптивні функції, будувалося з орієнтацією не стільки на особистість педагога-музиканта, скільки на реалізацію політичних завдань господарського і культурного будівництва», – зазначає В. Воронцова [3]. У 20–30-ті роки здійснюється розроблення

принципів єдиної трудової освіти. Основна мета системи підвищення кваліфікації була при цьому спрямована на ідейно-політичне виховання і професійну перепідготовку викладачів хорового диригування з освоєння ними єдиних комплексних програм і ознайомлення з основами виробництва і сільськогосподарської праці. У цей час активно йде пошук форм і методів навчання педагогів, альтернативних класичній, академічній системі освіти. «Само-курси», робота за програмою «Сходінки самоосвіти» визначають цінність самостійної діяльності педагога в навчанні. У системі підвищення кваліфікації обговорювалася і проблема співвідношення традиційних лекційних форм навчання з новими формами практичних занять (екскурсія, дискусія та ін.). Важливим для системи підвищення кваліфікації 20–30-х років постало питання про програми та методи навчання, який виявився згодом принциповим.

У другій половині 30-х років замість мережі методичних об'єднань у країні створюються інститути вдосконалення педагогічної майстерності, які об'єднують методичні кадри, що організовують систематичну підготовку викладачів хорового диригування в єдиних центрах. Набувають популярності нові форми роботи: вивчення, узагальнення та пропаганда передового педагогічного досвіду, науково-дослідницька діяльність, видання методичних рекомендацій. У системі підвищення кваліфікації в цей період суттєво розширюється наукова база, в неї залучаються висококваліфіковані наукові кадри, здійснюється дослідницька науково-практична діяльність. Однак всі зміни не стосувалися індивідуальності педагога хорового диригування, його особистісних потреб [6].

Проблема підвищення кваліфікації вчителів набуває дещо інший аспект розгляду у зв'язку з економікою, що розвивається, теорією безперервної освіти людини і розумінням кваліфікованого зростання спеціаліста як умови його діяльності в мінливому, постійно модернізувальному світі (А. Даринський, А. Пінт та ін.). Актуальними проблемами займається Інститут освіти дорослих ІОД. Одним із напрямів роботи інституту стає проблема підвищення кваліфікації педагогів-музикантів, забезпечення високого наукового рівня викладання в післядипломній освіті. У цій діяльності простежується тенденція до диференціації й індивідуалізації роботи з педагогами, виявляється установка на загальне осмислення діяльності [5].

У концепції підвищення кваліфікації педагогічних кадрів індивідуалізація і диференціація виступають як принцип організації навчання педагога і як система заходів щодо розвитку і розкриття індивідуальних особливостей самого викладача хорового диригування. Індивідуальні форми підвищення кваліфікації розроблялися такими дослідниками: Т. Браже, Є. Туркіною, В. Перцем. Серед

цих форм є спецкурси і спецсемінари, екстернат, самозвіт і самоаналіз діяльності; робота в проблемній групі, розроблення плану педагогічної діяльності та ін.

Останнім часом набуває популярності робота зі створення педагогічних проектів, активні форми навчання, ділові ігри, майстерні, методика проведення кваліфікаційної атестації та ін.

Проблема післядипломної освіти викладача пов'язана з розвитком технологій навчання. У гуманістичній парадигмі змістом освітнього процесу визначається сам процес пізнання, індивідуалізований у діяльності того, хто навчається. Тому важливими тут є активні методи освіти, розробленню яких посвячено численні дослідження [2].

Активні методи навчання будуються на діалозі, який передбачає вільний обмін думками про шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми, що стимулює пізнавальну діяльність студентів. До них відносять бесіду, диспут, тематичний семінар, ділові ігри, тренінги. Однак низка фахівців (Ю. Вооглайд, С. Гідрович, М. Вергасов) не схильні абсолютизувати ефективність цих методів. Органічне поєднання традиційних та інноваційних технологій, лекційних занять та занять за «активними» методиками, на думку Ю. Кулюткіна, дають більший ефект.

В. Воронцова зазначає, що в умовах переходу від масово-репродуктивного до індивідуально-творчого підходу в освіті виникає можливість для виявлення, формування і розвитку творчої індивідуальності кожного педагога музичних дисциплін, але це вимагає розроблення нових методів навчання. Дослідник виділяє три аспекти переосмислення мети і технологій післядипломної освіти викладачів хорového диригування:

- 1) класифікація методів підвищення кваліфікації;
- 2) співвідношення активних і традиційних методів навчання;
- 3) проблема індивідуалізації навчання педагогічних кадрів [3].

Серед нових наукових напрямів, що дозволяють якісно здійснити професійну підготовку та перепідготовку педагогічних кадрів, доцільно виділити акмеологію, яка народилася і розвивалася в процесі багаторічного пошуку взаємозв'язку психології і педагогіки як стрижня в системі наук про людину. Предмет акмеології та її базовий категоріальний апарат відрізняються і від педагогіки, і від психології, що будується в методології системного підходу, тобто розглядаються цілісні освітні системи в інтеграційних процесах і характеристиках. Акмеологія виводить педагога на розроблення стратегій професійної діяльності і ставить будь-якого фахівця в ситуацію дослідника перебігу і результату своєї діяльності [6].

Проведене дослідження показує, що підвищення кваліфікації педагога-викладача диригування має

стати своєрідною лабораторією, де він плідно зможе відшліфувати професійну майстерність. Тому що варто не тільки свідомо втілювати знання із загальної педагогіки і психології, а й перевіряються на практиці, пристосування до конкретної музичної діяльності. Нині музично-педагогічна діяльність викладача музичних дисциплін у спеціалізованому закладі загальної середньої освіти складається із загально-педагогічної, інструментальної, вокальної, виконавської, диригентської, музикознавчої, лекторської, науково-дослідної роботи. У діяльності викладача музичних дисциплін можна вирізнити декілька векторів, зокрема організаційний, пізнавальний, дослідницький. Кожен із них вимагає володіння комплексом певних знань і вмінь. Сучасний педагог має бути не тільки хорошим викладачем, який використовує диференційований підхід з урахуванням неоднорідності контингенту студентів, а й духовним наставником, психологом і компетентним консультантом студентів із труднощами в навчанні і вихованні. Водночас досягти успіху він може лише за наявності психологічних знань про студентів, вмінні виявляти і вирішувати проблеми, розкриваючи внутрішні резерви особистості й інтелекту студентів. «При цьому, – як пише у своєму дослідженні Л. Винокуров, – вся «технологія» педагогічного процесу має бути «екологічно чистою», щоб молодь за одержувані в коледжі знання не розплачувалася втратою свого фізичного, психічного і морального здоров'я» [3, с. 8].

Учителів, які б вирішували розглянуті нами педагогічні завдання і могли б створити свою авторську систему діяльності (націлену на міський та сільський спеціалізований заклад загальної середньої освіти, до роботи з обдарованими дітьми та з педагогічно запущеними дітьми), орієнтовану на кінцевий результат і піддають теоретичному аналізу перебіг, підсумок своєї роботи і самовдосконалення, готують зараз у Луцькому педагогічному коледжі.

Упровадження вищезазначеного нового обсягу навчальних курсів і нових актуальних музичних дисциплін у систему вищої та середньої педагогічної і психологічної освіти, в програму курсів підвищення кваліфікації дозволить якісно переоснастити зміст підготовки майбутніх викладачів хорového диригування та музичних дисциплін загалом, підвищити професійну компетентність у вирішенні актуальних завдань, що стоять перед сучасною освітою.

Слід зазначити, що зараз є багато наукових розробок українських учених, які пройшли успішну апробацію в шкільній практиці, можуть бути впевнено рекомендовані для широкого впровадження. У навчальні програми вищої педагогічної школи разом із музичними дисциплінами мала бути вміщена систематизована інтеграція досягнень суміжних наук: педагогіки, психології [8, с. 3–5].

Висновки і пропозиції. Таким чином, сьогодні можна говорити лише про загальні тенденції в змінах системи підвищення кваліфікації, які стосувалися викладачів музичних дисциплін. Нині науковий потенціал кафедр і циклових комісій післядипломної освіти досить високий для розуміння сучасних освітніх послуг компенсаторного, адаптивного, розвивального характеру, однак післядипломна освіта викладача сьогодні вимагає індивідуалізації та диференціації в роботі з реальними запитами освітян.

Список використаної літератури:

1. Асаф'єв Б. Музична форма як процес: Книги перша і друга. 2 вид. Львів: Музика, 1971. 376 с.
2. Безбородова Л., Алієв Ю. Методика викладання музики в загальноосвітніх установах: Навчальний посібник. Москва: Видавничий центр «Академія», 2002. 416 с.
3. Гінзбург Л. Про роботу над музичним твором. Четвертий вид. Москва: Музика, 1981. 89 с.
4. Козак З. Формування художньо-виконавських здібностей учителя музики як професійного найважливішого якості. «Підвищення ефективності розвитку творчих якостей вчителя музики в процесі навчання у вузі». Міжвузівський збірник наукових праць. МГЗПІ, Москва, 1991. С. 85–91.
5. Концепція художньої освіти. «Мистецтво в школі» № 2. 2002, Суспільно-педагогічний і науково-методичний журнал. Москва. С. 84–86.
6. Медушевська В. Фантазія в культурі і музиці. Музика – культура – людина; 3б. ст. / Відп. ред. Н.Д. Мугінштейна. Вип. 2. Свердловськ, 1991. С. 44–56.
7. Метнер Н. Повсякденна робота піаніста і композитора. Москва: 1979. 67 с.
8. Шацька С. Педагогічні твори в 4-х т., Т. 2. Москва: Просвітництво, 1964. 374 с.

Masliennikova Yu. The problems of improving the qualification of a cheeping direction teacher

The article deals with the problems of formation of professional culture, artistic thinking of a teacher-musician; analysis of the problems of teaching choral conducting; examines various aspects of the preparation of a teacher of musical disciplines, taking into account the specifics of his professional activity; priority tasks of course retraining as a structural part of postgraduate education are indicated. The research consists in systematization and generalization of modern data relating to the optimization of musical and pedagogical activity on the part of the teacher in the artistic, aesthetic and nationally developing education of young people. It is noted that the first stage of teaching students to the art of music is a period in their creative life, where a kind of creative foundation is created, on the basis of which an attitude towards music as art, which contributes to aesthetic enjoyment, is formed. It is explained precisely why such a huge role of a music art teacher in the process of forming spiritual wealth, the growth of the cultural level of young people. Modern analysis of the educational process and numerous studies have shown that it is the teachers - musicians who are inextricably linked with aesthetic education, they are taught to see, understand, properly evaluate the beautiful, transform it into the surrounding reality. The article also describes the main approaches, tasks, principles, methodological systems with the aim of improving the qualifications of a teacher of musical disciplines. All this together brought about the strengthening of the requirements of the employer to the quality of teachers, changing the established views on the professionally relevant and personal qualities of teachers, whose competitiveness today is determined by professional competence. Emphasized the special importance for teacher development for teaching in the pedagogical college, it was explained why some teachers of musical disciplines are not ready to carry out educational activities aimed at organizing the value-semantic interaction of young people with the world of music. It was noted that today in the state little attention is paid to the issues of postgraduate training of teachers of musical disciplines.

Key words: postgraduate training, teaching choral conducting, artistic and imaginative thinking, advanced training, musical art, culture, means of education, music.